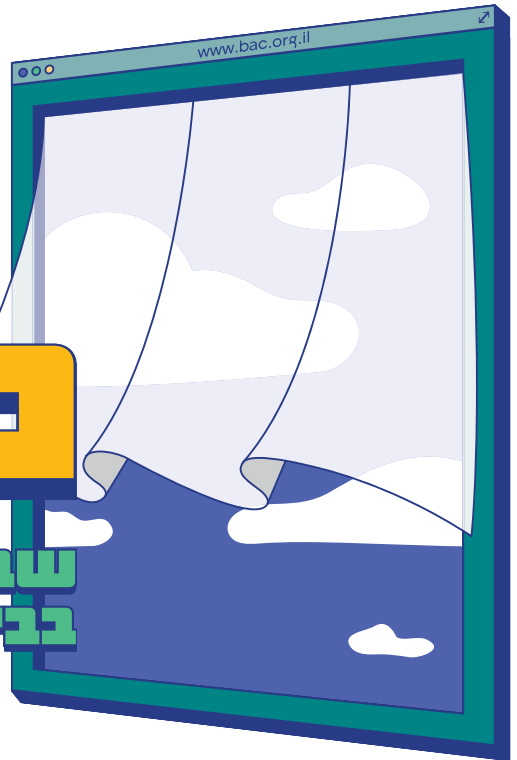

מלקוים

שבועות וירטואלי
בבית אבי חי

"לכל אדם יש אות"

מה המקום שלי בספר התורה? | הרבנית שו"ד ד"ר מיכל טיקוצ'נסקי

"לכל אדם יש אות בספר התורה", זוהי מנטרה ידועה, אך לא רבים יודעים מה מקורה בתורת הסוד. בשיעור נעקוב אחר מקור הביטוי אך בעיקר אחר משמעותו לפיה, אין לך אדם שאין לו מקום משלו בלימוד התורה וחידוש ששמור רק לו. החידוש של כל אחד ואחת ייחודי רק לו, ואותו הוא יכול להצמיח רק מתוך מקומו הייחודי.

אני פותחת את הלימוד הזה ממקום אישי מאוד. אני כאישה לא זכיתי במשך שנים רבות לפתוח דף גמרא, שכידוע לא היה (וברוב המקומות עד היום) חלק מהסילבוס באולפנות לבנות. על כן, בתחילת דרכי בבית המדרש ליוותה אותי עמדת נחיתות אקסיומטית, הן מפאת ה"שנים האבודות" והמרוץ להשלמת הפערים והן מפני שללימוד תורה של נשים נלווית החוויה המפוצלת ששורשה בציפיות סותרות. מצד אחד, דרישה ליצירה מחודשת שתצדיק את הזכות לכניסתן של נשים לעולם התורה. ומן הצד השני, בית המדרש הנשי מתכבד בשיקוף מתמיד, שדרך הלימוד של נשים לוקה בחוסר הבנה בסיסי של ההנחות המקובלות בבתי המדרש המסורתיים. חלפו שנים ואני יכולה לומר שצמחתי, ולהודות על שמצאתי את מקומי (אף שעד היום, אני פוגשת משהו מכל אלה בדרכי. אך כיום מתמודדת ממקום יותר בוטח).

אולי משום כך, המנטרה הקובעת שלכל אדם יש את בספר התורה מושכת אותי ומסקרנת אותי. במחשבה שנייה, עיון בה עשוי להפוך לכלי עבודה חשוב ולאמצעי פסיכולוגי; כזה שעשוי להועיל למי שישנן אותו היטב, ולמי שיפנים שהשאיפה להיות מישהו אחר פסולה מיסודה, והיא בבחינת החטאה והחמצה גדולה של המקוריות והחידוש הגלומים בצרור כישוריו, תפיסת עולמו ודפוסי החשיבה שלו בלבד. כל אדם הוא מקרה חד־פעמי שלא יחזור על עצמו. התורה מייחלת להתחדשותה, ורק צירוף כל הכוחות ישלים אותה ויבטא את כל האצור בה.

- בגמרא בקידושין מתקיים דיון המתייחס למניין אותיות התורה, ושאלות הנלוות לדיון הזה. מדוע השאלה הזו עניינה והעסיקה אותם לדעתכם?

1 ← בבלי קידושין ל, ע"א

לפיכך נקראו ראשונים סופרים - שהיו סופרים כל האותיות שבתורה, שהיו אומרים:
וא"ו דגחון - חציין של אותיות של ספר תורה [...]
(הסופרים ידעו לומר שהאות ו' במילה גחון בפסוק בויקרא, היא בדיוק אמצע התורה למניין האותיות שבתורה)
בעי רב יוסף: וא"ו דגחון מהאי גיסא, או מהאי גיסא?
(שאל רב יוסף: האם הו' של המילה גחון נספרת למחצית הראשונה של ספר התורה, או למחצית השנייה?)
אמר ליה: ניתי ספר תורה ואימנינה!!
(אמר לו: נביא ספר תורה ונספור!)
מי לא אמר רבה בר בר חנה: לא זזו משם עד שהביאו ספר תורה ומנאום?
(שהרי כך אמר רבה בר בר חנה, במקרים אחרים, שבשאלות מעין אלו ישבו ובדקו בפועל על ידי ספירה.)
אמר ליה: אינהו בקיאי בחסירות ויתרות, אנן לא בקיאינן.
(אמר לו: הם היו בקיאים בחסרות ויתרות, וידעו כמה אותיות יש בכל מילה ויכולים היו לספור אבל אנן שאיננו בקיאים בחסרות ויתרות איננו יכולים לסמוך על הספירה שלנו).

ספירת האותיות שבתורה לא נסתיימה בכך: בספרות הקבלה צוין שמספר אותיות התורה הוא כמניין בני ישראל, שישים ריבוא (זוהר צא, א; מגלה עמוקות אופן קפון). הקביעה הזו התמיהה את האחרונים, שחלקם הוכיחו, אף מבלי לחשב, שהמספר הזה גדול הרבה יותר ממספר אותיות התורה בפועל. ומכאן לדרשות הנומרולוגיות המרובות, שסוקר הפני יהושע בקטע הבא. היחס בין "הלכה" ל"אגדה" בא אולי למיצויו כשמדברים במספרים אבל לא מתכוונים לקיים שיעור במתמטיקה...

- מהן לדעתכם המשמעות והחשיבות של המספר הזה והצגתו כך? ראו גם את דברי הפני יהושע בעניין הזה:

← 2 פני יהושע קידושין ל, ע"א²

והואיל ואתא לידי שנקראו הראשונים סופרים שהיו סופרין כל אותיות שבתורה אימא בהו מילתא דהוי קשיא לי כמה שנין (כיוון שהגיע הדבר לידי, שנקראו הראשונים סופרים [...]) אומר בעניין זה דבר. שהיה קשה לי במשך שנים רבות.)
לפי שמצאנו בספרים קדמונים ואחרונים שמספר כל האותיות שבתורה הם ששים ריבוא, ועל זה רומז ישראל שנטריוקון שלו יש ששים ריבוא אותיות לתורה ולכך מספר כל ישראל היו ששים ריבוא כמו אותיות התורה

ושכל אחד מישראל יש לנשמה שלו

מצוה אחת

ואחיזה באות אחת,

ודבר זה כמעט שהוא דבר מוסכם ונזכר בזוהר ובספר הקדוש שני לוחות הברית במקומות הרבה. ועמדתי משתומם ומתפלא לפי חשבון חמשים פסוקים שיערתי בלבי שלא יהיו אותיות התורה כי אם חצי ערך החשבון המוזכר.
עד שראיתי בספר חסד לאברהם שהרגיש בזה וכתב שנמצא דאותיות התורה הן שלשים ואחד ריבוא. אלא מה שנמצא שאותיות התורה עולים ששים ריבוא היינו השבעה ועשרים אותיות האלפא ביתא עם מנצפ"ך במילואיהן ומילוי דמילוי [...].
אמנם אף שאין אני כדאי נראה לי [...] שפיר מצינן למימר (=נכון יהיה לומר) גם כן שהן ששים ריבוא עם התרגום שנמסר גם כן בסיני כדאיתא (=כפי שנזכר) במדרש ובספרים הקדמונים הרבה מאד וביחוד בספר של"ה בענין שנים מקרא ואחד תרגום.
ועוד נראה לי לפרש בענין יותר מרווח שכל אות מאותיות התורה יש לה שני בחינות קדושות ממש ענין הכתיבה שנכתב באצבע אלקים וענין קדושת הקריאה שדיבר הקדוש ברוך הוא עם משה וכדכתיב "אחת דיבר אלהים שתיים זו שמענו" ורואין את הנשמע ושומעין את הנראה [...].

- בשו"ת דברי יציב נעשה מהלך הפוך של תיאור הקשר בין היהודי לתורה, מהו?

3 ← שו"ת דברי יציב חלק יורה דעה, קכ"י

שישראל יש ששים ריבוא אותיות לתורה [מגלה עמוקות אופן קפ"ן], וכל אחד מישראל שורש נשמתו באות מן התורה והוא חיותו, ולזה אין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד [סנהדרין פ"ט ע"א] ודו"ק.

בפירוש ערבי נחל מעמיק הייחוד הזה גם לעניינים פיזיים ממש. נסו להבין את משמעות הדברים והטענה שבדבריו:

4 ← ערבי נחל במדבר שלח - דרוש ב'

והנה נודע (ע' זח"ג עג א) דאורייתא וישראל כולא חד (=שהתורה וישראל הם אחד), כי ס' ריבוא אותיות לתורה הם ס' ריבוא נשמות, וכל נשמה יש לה אחיזה בחלק התורה המתיחס אליה, ומטעם זה נחלקה הארץ לאנשים בגורל ברוח הקודש, כי כל אחד מישראל לפי חלק חיות התורה שיש בו לקח חלק הארץ המתיחס לאותו חלק התורה, ולבאי הארץ נתחלקה, שמיד בהגיע האדם בחיותו ונשמתו לארץ ישראל זכה תיכף בחלקו בארץ ישראל שהוא מתיחס לנשמתו בסוד עול"ם שנ"ה נפ"ש כמבואר אצלינו במ"א אי"ה

מכאן, ברצוני להביא שתי דוגמאות שתפסו את עיני במהלך הלימוד. שתי דמויות שהחידושים שלהן קשורים בקשר הדוק עם הביוגרפיה שלהן, שלא לומר עם מוגבלותן ועם חולשותיהן. הדמות האחת היא של ר' יוחנן בן גודגדא (במקורות מן התוספתא בתרומות, מן הגמרא בחגיגה, ומהמשנה בעדויות) והדמות השנייה היא של רב יוסף (כעולה מן הסוגיה במסכת קידושין).

- נסו להבין מה הקשר בין הרקע האישי של כל אחת מהדמויות ובין חידושיה.

5 ← תוספתא מסכת תרומות פרק א

ר' יהודה או' חרש שתרם תרומתו תרומה
אמר ר' יהודה מעשה בבניו של ר' יוחנן בן גודגדא שהיו חרשים והיו כל טהרות ירושלם נעשין על גבן...

6 ← בבלי חגיגה ג, ע"א

והא הנהו תרי אילמי דהוו בשבבותיה דרבי, (שני אילמים גרו בשכנות לרבי) בני ברתיא דרבי יוחנן בן גודגדא, (היו בניו של ר' יוחנן בן גודגדא) ואמרי לה בני אחתיה דרבי יוחנן (ויש שאמרו שהם היו בני אחותו של ר' יוחנן בן גודגדא), דכל אימת דהוה עייל רבי לבי מדרשא הוו עיילי ויתבי קמייהו (שבכל עת שהיה רבי נכנס לבית המדרש היו הם באים ויושבים לפניו), ומנידי ברישיהו ומרחשין שפוותיהו ((ומנענעים בראשיהם ושפתייהם רוחשות)).
ובעי רבי רחמי עלייהו ואיתסו, (התפלל עליהם רבי ונרפאו מאילמותם) ואשתכח דהוו גמירי (ונמצא שהיו יודעים) הלכתא וספרא וספרי וכולה תלמודא!

3 ר' יקותיאל יהודה הלברשטם (1905-1994), המכונה: האדמו"ר מקלויזנבורג, צאצא של ר' חיים מצאנז. נולד בגליציה, ניצול שואה, לאחר השואה פעל בנתניה בקרית צאנז.
4 ר' דוד שלמה אייבשיץ (1755-1814). נולד באוזירן, פולין. היה רב בפולין. עלה ארצה וחי בצפת בשש שנותיו האחרונות.

7 ← משנה עדויות, ז, ט

העיד רבי נחוניא בן גודגדא על החרשת שהשיאה אביה שהיא יוצאה בגט ועל קטנה בת ישראל שנשאת לכהן שהיא אוכלת בתרומה ואם מתה בעלה יורשה ועל המריש הגזול שבנאו בבירה שיתן את דמיו ועל החטאת הגזולה שלא נודעה לרבים שהיא מכפרת מפני תיקון המזבח:

8 ← בבלי קידושין לא, ע"א

אמר רב יוסף: מריש הוה אמינא, (מתחילה הייתי אומר) מאן דהוה אמר לי הלכה כר' יהודה, דאמר: סומא פטור מן המצות,⁵ עבידנא יומא טבא לרבנן, (מי שיאמר לי שהלכה כר' יהודה שאמר שעיוור פטור מהמצוות הייתי עושה יום טוב לחכמים) דהא לא מיפקידנא⁶ והא עבידנא, (השרי איני מצווה ובכל זאת אני עושה) השתא דשמעיתא להא דאמר ר' חנינא (עכשיו כששמעתי את שאמר ר' חנינא): גדול מצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה, אדרבה, מאן דאמר לי דאין הלכה כרבי יהודה, עבידנא יומא טבא לרבנן. (אדרבה, מי שיאמר לי שאין הלכה כר' יהודה אני עושה יום טוב לחכמים)

סיכום ←

אם לחתום את העניין שפתחתי בו על אודות מקומן של נשים בתוך העולם של לימוד התורה, נדמה שהחולשות שצינתי בתחילה, גם אם הן כואבות וקשות, צריכות להיות מנוף אקטיבי להצמחה ייחודית של תורה: הצמחה השמורה לכל אדם ממקומו הוא. אולי לא סתם אמרה פרוכ' ורד נועם בטקס קבלת פרס ישראל: "אולי הייתי אומרת לה (=לעצמה כילדה) שלא צריך לדאוג, שלא צריך לנהל את המאבק מתוך חרדה, אלא מתוך נחישות וביטחון. כשאנחנו מאמינים שיש לנו מקום אז יש לנו מקום..."

5 תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף פז עמוד א. ר' יהודה אומר: סומא אין לו בושת, וכן היה רבי יהודה פוטר מכל מצות האמורות בתורה.

אמר רב שישא בריה דרב אידי? מאי טעמא דר' יהודה? אמר קרא: "ואלה המצות החקים והמשפטים", כל שישנו במשפטים ישנו במצות וחקים, וכל שאינו במשפטים אינו במצות וחקים.

6 רש"י - שהיה סגי נהור (רב יוסף היה עיוור).